

Suvestinė redakcija nuo 2009-09-27 iki 2011-06-21

Įsakymas paskelbtas: Žin. 2005, Nr. [52-1756](#), i. k. 1052080ISAK00IV-150

LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS MINISTRAS

**Į S A K Y M A S
DĖL NEKILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ VERTINIMO IR ATRANKOS
KRITERIJŲ APRAŠO PATVIRTINIMO**

2005 m. balandžio 15 d. Nr. ĮV-150

Vilnius

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo (Žin., 1995, Nr. [3-37](#); 2004, Nr. [153-5571](#)) 8 straipsnio 6 dalimi,

T v i r t i n u Nekilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo ir atrankos kriterijų aprašą (pridedama).

KULTŪROS MINISTRAS

VLADIMIRAS PRUDNIKOVAS

NEKILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ VERTINIMO IR ATRANKOS KRITERIJŲ APRAŠAS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Nekilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo ir atrankos kriterijų aprašas (toliau – Aprašas) reglamentuoja nekilnojamųjų kultūros vertybių vertinimą, atranką, jų kriterijus bei šių kriterijų taikymą nustatant kultūros paveldo objektų ar vietovių vertingąsias savybes ir jų reikšmingumą, atrenkant nekilnojamasias kultūros vertybes, kurioms reikalinga teisinė apsauga, apibrėžiant kultūros paveldo objektų ar vietovių teritorijų ribas ir teikiant juos įregistruoti į Kultūros vertybių registrą (toliau – Registras).

2. Šiuo Aprašu privalo vadovautis Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo (Žin., 1995, Nr. [3-37](#); 2004, Nr. [153-5571](#)) nustatyta tvarka sudarytos nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos (toliau – Vertinimo tarybos), juridiniai ir fiziniai asmenys, rengiantys ir teikiantys Vertinimo taryboms reikalingus duomenis, Registro tvarkytojas, registruojantis nekilnojamasias kultūros vertybes Registre ar keičiantis įregistruotų nekilnojamųjų kultūros vertybių duomenis, institucijos, inicijuojančios saugomų vietovių steigimą ir steigiančios saugomas vietas, bei kiti juridiniai ir fiziniai asmenys, atliekantys nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitą.

II. SĄVOKOS

3. Kriterijuose vartojamos sąvokos:

Atranka – pagal šio Aprašo nuostatas Vertinimo tarybų atliekamas įvertintų objektų ir vietovių atrinkimas įrašymui į Registrą.

Objektai – vietos, statiniai ar kiti nekilnojamieji daiktai, pagal šio Aprašo nuostatas galintys, įregistravus juos Registre, tapti kultūros paveldo objektais.

Objekto teritorija – nustatytas reikšmingumą ir atlikus atranką pagal šio Aprašo nuostatas paveldosaugos reikalavimus, nuo objekto neatsiejamas, jo užimamas ir jam naudoti reikalingas žemės sklypas ar kitas plotas.

Reikšmingumo nustatymas – nekilnojamųjų kultūros vertybių autentiškumo atskleidimas, nustatant objekto, jo teritorijos, vietovės, jų dalių ir elementų vertingųjų savybių gausą bei kompleksiskumą etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriais.

Reikšmingumo lygmenys – reikšmingumo kategorijos skirstomos pagal vertingųjų savybių gausą, kompleksiskumą ir jų reikšmę Lietuvos visuomenei, bendruomenėms ar atskiroms žmonių grupėms.

Vietovės – teritorijos, pagal šio Aprašo nuostatas galinčios, įregistravus jas Registre, tapti kultūros paveldo vietovėmis.

Vertinimas – remiantis istorinių, fizinių ir kitų tyrimų duomenimis, amžiaus cenzo ir autentiškumo patikra, atliekamas reikšmingumo ir jo lygmenų nustatymas, teritorijos ribų apibrėžimas, siekiant objektui ar vietai suteikti teisinę apsaugą, juos registruojant Registre.

4. Kitos Apraše vartojamos sąvokos atitinka Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme ir kituose teisės aktuose apibrėžtas sąvokas.

III. VERTINIMAS, JO KRITERIJAI IR JŲ TAIKYMAS

5. Objektų ar vietovių vertinimas tiesiogiai susijęs su laikmečio kultūriniu tapatumu – poreikiu išsaugoti kultūros paveldo objektą ar vietovę. Vertinimas atliekamas vadovaujantis ne

vyraujančiais įsitikinimais, bet remiantis pagarba ir pakantumu kitoms kultūrinio tapatumo formoms.

6. Vertinimo procesas susideda iš:

6.1. amžiaus cenzo ir autentiškumo požymių patikros;

6.2. reikšmingumo nustatymo;

6.3. teritorijos apibrėžimo;

6.4. reikšmingumo lygmens nustatymo.

7. Amžiaus cenzas yra:

7.1. vertintiniams archeologinio vertingųjų savybių pobūdžio objektams ar vietovėms – iki XVIII a. II ketvirčio (apie 1711–1721 m.);

7.2. vertintiniams povandeninio vertingųjų savybių pobūdžio objektams ar vietovėms – daugiau nei 100 metų;

7.3. vertintiniams etnokultūrinio, istorinio ir sakralinio vertingųjų savybių pobūdžio objektams ar vietovėms – daugiau nei 25 metai;

7.4. vertintiniams mitologinio, architektūrinio, urbanistinio, želdynų, inžinerinio, memorialinio, dailės, kultūrinės raiškos vertingųjų savybių pobūdžio objektams ar vietovėms – daugiau nei 50 metų.

8. Objektai ir vietovės, kurie neatitinka Aprašo 7 punkte nustatyto amžiaus cenzo, vertinami, jeigu:

8.1. jie susiję su akivaizdžiais išsivadavimo iš okupacinio režimo ir Lietuvos valstybingumui ypač svarbiais įvykiais;

8.2. jie sukurti kaip įrašytų ar įrašomų į Registrą objektų ir vietovių naujadarai, pratęsiantys istorinių struktūrų, erdvių ir estetikos formavimo tradicijas bei papildantys jų vertingąsias savybes;

8.3. jų projektų parengimo laikas atitinka amžiaus cenzą, tačiau projektai įgyvendinti daugiau kaip prieš 25 metus prisilaikant projektuose numatytų sprendinių (medžiagų, konstrukcijų, technologijų ir kt.);

8.4. tai mirusių autorių kūriniai, apdovanoti tarptautinėmis, Lietuvos Respublikos valstybinėmis, kitų valstybių premijomis, įgyvendinti prieš 25 ir daugiau metų;

8.5. tai akivaizdūs konkretaus istorinio laikmečio, pripažintų meninio stiliaus ar srovės, pažangiausių ir (ar) meniškiausių laikmečio architektūrinių sprendimų atstovai.

Punkto pakeitimai:

Nr. [IV-620](#), 2008-12-12, *Žin.*, 2008, Nr. 146-5890 (2008-12-20), i. k. 1082080ISAK00IV-620

8.6. yra gautas organizacijos, atstovaujančios vietos bendruomenei, prašymas, kuriame nurodyta, kad jie reikšmingi tos bendruomenės narių istorinei sąmonei ir tapatumui.

Papildyta punktu:

Nr. [IV-506](#), 2009-09-22, *Žin.*, 2009, Nr. 115-4900 (2009-09-26), i. k. 1092080ISAK00IV-506

9. Kai pagal šio Aprašo nuostatas objektai ar vietovės gali būti pripažinti reikšmingais vietos bendruomenių istorinei sąmonei ir tapatumui arba reikšmingais, nes yra susiję su svarbiomis visuomenės, kultūros ir valstybės istorijos asmenybėmis, išvadas dėl jų reikšmingumo rengia ir Vertinimo taryboms teikia mokslo ir studijų bei kitos tyrimų institucijos.

Punkto pakeitimai:

Nr. [IV-506](#), 2009-09-22, *Žin.*, 2009, Nr. 115-4900 (2009-09-26), i. k. 1092080ISAK00IV-506

10. Autentiškumo požymių patikra atliekama remiantis istoriniais ir fiziniais tyrimais. Autentiškumo požymių patikra reikalinga nustatyti objekto ar vietovės amžių, kai jis nėra aiškus, kai kyla abejonų dėl objekto ar vietovės dalių ir elementų atitikimo amžiaus cenzui.

11. Reikšmingumas, atsižvelgiant į vertingųjų savybių visumą, objektui ar vietovei nustatomas pagal šiuos kriterijus:

11.1. tipiško – charakteringumo kriterijus, geriausiai iliustruojantis vystymosi etapus ar atskirą konkretų objekto ar vietovės tipą;

11.2. svarbumo – įtakos kriterijus, rodantis svarbą visuomenės ir valstybės vystymosi, kultūros sklaidos procesams;

11.3. retumo – kiekybinis kriterijus, kuriuo apibūdinamas negausiai išlikęs ar nedažnai pasitaikantis objektas ar vietovė;

11.4. unikalumo – kokybinis ir kiekybinis kriterijus, kuriuo apibūdinamos nepasikartojančios, išskirtinės objekto ar vietovės savybės.

12. Amžiaus cenzo ir autentiškumo požymių patikrą praėjusieji archeologinio vertingųjų savybių pobūdžio objektai ar vietovės ir po vandeniu ar iš dalies po vandeniu esantys archeologiniai objektai, vietovės yra laikomi reikšmingais ir šiems objektams ir vietovėms atranka nevykdoma, jie, nustatius reikšmingumo lygmenis, teikiami įrašyti į Registrą. Kitiems povandeninio vertingųjų savybių pobūdžio nekilnojamiesiems ar kilnojamiesiems daiktams turi būti nustatomas reikšmingumas, reikšmingumo lygmenys ir vykdoma jų atranka.

13. Archeologinio metodo taikymas objekto ar vietovės vertingųjų savybių atskleidimui nėra pagrindas laikyti, kad šis objektas ar vietovė yra reikšmingumą lemiančio archeologinio vertingųjų savybių pobūdžio, jeigu vertingosios savybės datuojamos vėliau kaip Aprašo 7.1 punkte nurodyta data.

14. Povandeninių tyrimų metodų taikymas objektų ar vietovės vertingųjų savybių atskleidimui nėra pagrindas laikyti, kad šis objektas ar vietovė yra reikšmingumą lemiančio povandeninio vertingųjų savybių pobūdžio, jeigu vertingosios savybės datuojamos anksčiau kaip Aprašo 7.1 punkte nurodyta data. Tokie objektai ar vietovės yra lemiančio archeologinio vertingųjų savybių pobūdžio.

15. Objektas ar vietovė gali turėti daugiau negu vieną reikšmingumą lemiančių vertingųjų savybių pobūdį, tuo atveju kiekvienam objektui ar vietovei vertingųjų savybių pobūdžiui reikšmingumas nustatomas atskirai. Vertinamų objektų ar vietovių, jų dalių ir elementų pavyzdinių vertingųjų savybių sąrašas pateikiamas šio Aprašo priede.

16. Nustatant reikšmingumą objekto ar vietovės būklė negali būti pripažįstama kaip reikšmingumą menkinanti aplinkybė.

17. Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos (toliau – Departamentas) metodiškai vadovauja nekilnojamųjų kultūros vertybių atskleidimui, parengia vertingųjų savybių aprašus (tezaurus) ir kitą metodinę medžiagą, užtikrinant profesionalų ir sklandų Vertinimo tarybų darbą.

18. Objekto teritorijos ribos, atsižvelgiant į nustatytas jos ir objekto vertingąsias savybes, apibrėžiamos taip, kad sutaptų su sklypų ar jų dalių, kurie yra daiktinės teisės objektai, ribomis. Tais atvejais, kai objekto teritorijos ribos apibrėžiamos ne sklypų ar jų dalių ribomis, objekto teritorijos ribos turi būti pagrįstos tyrimais.

19. Vietovių teritorijos ribos apibrėžiamos Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo (Žin., 1993, Nr. [63-1188](#); 2001, Nr. [108-3902](#)) nustatyta tvarka.

20. Tipiškumo, svarbumo, retumo kriterijus atitinkantiems objektams yra nustatomas vienas iš šių reikšmingumo lygmenų:

20.1. nacionalinis lygmuo – objektai pripažįstami reikšmingais Lietuvos visuomenei (visos valstybės teritorija). Šiuo atveju siūloma objektą skelbti kultūros paminklu;

20.2. regioninis lygmuo – objektai pripažįstami reikšmingais įvairioms bendruomenėms (apskrities ar kelių gretimų apskričių administruojama teritorija). Šiuo atveju sprendimą inicijuoti objekto skelbimą saugomu siūloma priimti Departamentui;

20.3. vietinis lygmuo – objektai pripažįstami reikšmingais vietos bendruomenei (savivaldybės ar gretimos savivaldybės administruojama teritorija). Sprendimą inicijuoti objekto skelbimą saugomu ir skelbti saugomu siūloma priimti savivaldybei.

21. Jei nustatoma, kad objektas atitinka unikalumo kriterijų, jis yra nacionalinio reikšmingumo lygmens. Kitais atvejais nacionalinio reikšmingumo lygmuo pripažįstamas, jei bent vienas kriterijus yra nacionalinio reikšmingumo lygmens.

22. Regioninis reikšmingumo lygmuo pripažįstamas, jei bent vienas kriterijus, išskyrus unikalumo, yra regioninio reikšmingumo lygmens.

23. Tipiškumo, svarbumo, retumo kriterijus atitinkančioms vietovėms reikšmingumo lygmenys nenustatomi. Kultūros paveldo vietovėms taikomi kultūros ministro patvirtinto kultūrinių draustinių, kultūrinių rezervatų (rezervatų-muziejų) ir istorinių valstybinių parkų steigimo kriterijų aprašo reikalavimai.

IV. ATRANKA, JOS KRITERIJAI IR JŲ TAIKYMAS

24. Atranka vykdoma kompleksiškai lyginant panašius to paties reikšmingumo lygmens objektus ar vietoves (žinomus neįrašytus ir įrašytus į Registrą), pagal reikšmingumo vertingųjų savybių gausą, remiantis šiais kriterijais:

24.1. autentiškumo – pirmenybė teikiama tiems objektams ir vietovėms, kuriuose autentiškumo yra daugiau;

24.2. išsaugojimo tikimybės – pirmenybė teikiama tiems objektams ir vietovėms, kurie jau yra saugomose teritorijose;

24.3. panaudojimo, eksponavimo, lankymo galimybės – pirmenybė teikiama tiems objektams ir vietovėms, kuriems, atsižvelgiant į objekto, vietovės pirminę funkciją ir paskirtį, yra galimas jų pritaikymas šiuolaikiniam gyvenimui pagal visuomenės ekonominės, socialinės, kultūrinės veiklos poreikius bei galimybes. Taip pat pirmenybė teikiama tiems objektams ir vietovėms, kurios yra atviros lankymui ir kur yra lankymą užtikrinančios infrastruktūros sąlygos;

24.4. asmeninės valdytojų iniciatyvos – valstybei nepriklausančių objektų ir vietovių valdytojų asmeninė iniciatyva ir konkretūs pasiūlymai bei įsipareigojimai objektą ar vietovę išsaugoti;

24.5. būklės – esamos situacijos apibūdinimas bei būtinų atlikti tvarkybos darbų kaštų dydžio pagrįstumas, atsižvelgiant į objekto ir vietovės reikšmingumą.

25. Objektų ir vietovių privalo būti atrinkta tiek ir tokių, kad būtų užtikrintas atitinkamo reikšmingumo vertingųjų savybių pobūdžio ar pobūdžių pakankamo pavyzdžių kiekio išsaugojimas, atsižvelgiant į galimų stichinių nelaimių ar kitų nelaimingų atsitikimų padarinius ir išsaugojimo užtikrinimo galimybes (visuomenės suinteresuotumą, teisinę bazę, finansinius išteklius ir kt.).

V. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

26. Už kultūros paveldo objekto apsaugą atsakinga institucija (Departamentas arba savivaldybės paveldosaugos padalinys), nustačius nekilnojamosios kultūros vertybės nors vienos reikšmingumą lemiančios vertingosios savybės pakeitimą, kuris sumenkino kultūros paveldo objekto ar vietovės reikšmingumą, privalo kreiptis į atitinkamą Vertinimo tarybą ir inicijuoti pakartotinį to objekto reikšmingumo nustatymą, ir, reikalui esant, apibrėžtos objekto teritorijos tikslinimą.

27. Vertinimo tarybai aktu patvirtinus vertingųjų savybių, kultūros paveldo objekto teritorijos, vietovės apibrėžimo pokyčius, Vertinimo tarybos teikimu Registro tvarkytojas patikslina nekilnojamosios kultūros vertybės duomenis Registre.

28. Departamentas metodiškai vadovauja šio Aprašo taikymui, nagrinėja Vertinimo tarybų raštiškus paklausimus bei pasiūlymus.

VERTINAMŲ OBJEKTŲ AR VIETŲ, JŲ DALIŲ IR ELEMENTŲ PAVYZDINIŲ VERTINGŲJŲ SAVYBIŲ SĄRAŠAS

Vertinamų objektų ar vietų, jų dalių ir elementų pavyzdinės vertingosios savybės gali būti:

1. Statinio ar kito nekilnojamojo daikto, galinčio turėti vertingųjų savybių:

1.1. tūrinė erdvinė kompozicija, tūris, stogo forma, stogo dangos konstrukcija, dangos medžiaga ar jos tipas, kiti stogo elementai (stoglangiai, švieslangiai, liukai, ugniasienės, dūmtraukiai, apžvalgos aikštelės ir pan.);

1.2. aukštų išplanavimas, kapitalinės sienos (kapitalinės sienos ir pertvaros, atitvaros ir pan.), kolonos, sienų angos, nišos;

1.3. fasadų architektūrinis sprendimas, fasadų kompozicija, fasadų architektūros tūrinės detalės (akroterijai, frontonai, stoginės, erkeriai, balkonai ir jų turėklai, išorės laiptai ir pandusai, kolonos ir kolonados ir pan.), fasadų apdaila ir puošyba (tinkas ar tinko medžiaga, jo tipas, vienetinių medžiagų apdaila, apdailos medžiaga, jos tipas, skulptūros, monumentaliosios tapybos kūriniai, įvairios viršūnės ir pan.), kitos fasadų funkcinės detalės (kritulių nuvedimo sistema, atskiros jos dalys, priešgaisrinės kopėčios, kėlimo įrenginiai ir pan.);

1.4. konstrukcijos (perdenginiai, denginiai, santvaros, sijos ir pan.), funkcinė įranga (vidaus laiptai, pandusai, jų turėklai, liftai, keltuvai ir pan.), technologinė įranga (gimos, pikliai, valcai, garo ir kiti varikliai, tiltų pasukimo mechanizmai ir pan.), inžinerinė įranga (apšildymo, vėdinimo sistemos ar jos prietaisai bei elementai ir pan.), stalių ir kitų medžiagų gaminiai (langai ir langinės, durys, skydai, grotelės ir pan.), konstrukcijų dekoras;

1.5. patalpų architektūrinės detalės (kolonos, piliastrai, pjedestalai ir pan.), vidaus dekoras (skulptūros, monumentaliosios tapybos kūriniai, stiuko, gipso lipdiniai ir pan.), įmontuota įranga (vargonai, altoriai, baldai ir pan.), apšvietimo įranga (šviestuvai, sietynai ir pan.), vandens įtaisai ir prietaisai (baseinai, akvariumai ir pan.), lubų, sienų, kolonų apdaila (tinkas ar tinko medžiaga, jos tipas, vienetinių medžiagų apdaila ar apdailos medžiaga, jos tipas ir pan.), grindų, pandusų, laiptų pakopų danga ar dangos medžiaga, jos tipas;

1.6. interjeras (patalpos visumos sprendinys).

2. Statinio, kito nekilnojamojo daikto, galinčio turėti vertingųjų savybių, teritorijos, vietos, vietovės:

2.1. planavimo sprendiniai (plano struktūra, siluetai, panoramos, perspektyvos, išklotinės, tūrinė erdvinė kompozicija ir pan.);

2.2. buvusių komplekso dalių (statinių) liekanos ar jų vietos;

2.3. įvairios išraiškos formos (antkapiai, liurdai, pavėsinės, stoginės, šviestuvai, tvorelės, parapetai, bordiūrai, suoliukai, tilteliai, statulos, stelos, obeliskai ir pan.);

2.4. žemės ir jos paviršiaus elementai (reljefas, pylimai, šlaitai, aikštelės, terasos, krūsnys, natūralūs arba žmogaus apdoroti rieduliai, jų struktūros ir sistemos, sankasos, griovos, raguvos, iškasos, daubos, pelkės, kultūrinis sluoksnis, pavieniai archeologiniai radiniai ar jų sankaupos, žmonių ar su jais susijusių gyvūnų palaikai, kapai su jų įranga ir konstrukcija, mirusiųjų deginimo ar kitokių laidojimo apeigų vietos, žemių sampilai, akmenų vainikai, stulpavietės, židiniai, laužavietės, ūkinės duobės, grindiniai ir pan.);

2.5. takai, keliai ar jų dalys, dangos;

2.6. želdynai ir želdiniai (želdynų rūšys, želdinių grupės, alėjos, parkai, gojai ar pavieniai medžiai ir krūmai, želdinimo principai ir kompozicijos ir pan.);

2.7. upės, natūralūs vandens telkiniai ir hidrotechniniai įrenginiai (tvenkiniai ir jų guoliai, užtvankos, kanalai, šaltiniai, šuliniai, upių ar ežerų dalys, drėkinimo sistemos ir pan.);

2.8. po vandeniu esančios transporto priemonės ar įrenginiai.

3. Pirminė ir istoriškai susiklosčiusi ūkinė (statiniams – užvažiuojamojo kiemo, kepyklos, ratinės, tvarto, elektrinės, depo, aerouosto; statinių teritorijoms, vietoms ir vietovėms – daržo, sodo, ganyklų ir pan.), gynybinė (sarginės, gynybinės sienos, bokšto, reduto, bastiono ir pan.), gyvenamoji, reprezentacinė ar kita paskirtis, statybos technologija, naudojimo, kai naudojama ne pagal paskirtį, būdai.

4. Artimiausios supančios aplinkos kultūrinio kraštovaizdžio (užstatymo, reljefo, suplanavimo ir pan.) autentiškumas.

5. Faktai apie svarbias visuomenės, kultūros ir valstybės istorijos asmenybes (valstybės veikėjus, menininkus, mokslininkus ir pan.), įvykius (mūšius, žudynes, mitingus, suvažiavimus ir pan.), tautosakos, literatūros ar kitus meno kūrinius, netradicinius ieškojimus, kurie susiję su objektais ar vietovėmis.

Pakeitimai:

1.

Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Įsakymas

Nr. [IV-620](#), 2008-12-12, Žin., 2008, Nr. 146-5890 (2008-12-20), i. k. 1082080ISAK00IV-620

Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 15 d. įsakymo Nr. IV-150 "Dėl Nekilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo ir atrankos kriterijų aprašo patvirtinimo" pakeitimo

2.

Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Įsakymas

Nr. [IV-506](#), 2009-09-22, Žin., 2009, Nr. 115-4900 (2009-09-26), i. k. 1092080ISAK00IV-506

Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 15 d. įsakymo Nr. IV-150 "Dėl Nekilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo ir atrankos kriterijų aprašo patvirtinimo" pakeitimo